Winnaar Europees Talenlabel 2010

VOORLEESEXPRESS, EEN GOED VERHAAL

De VoorleesExpress won op de Landelijke Studiedag van Levende Talen de hoofdprijs van het Europees Talenlabel 2010. Wat houdt dit project precies in en waarom is het zo'n groot succes?

Olga Vrolijk

Het thema van het Europees Talenlabel was dit jaar 'Talen bouwen bruggen'. Uit handen van Ronald Giphart ontvingen Charlotte Leemans (projectleider Platform VoorleesExpress) en Olga Vrolijk een cheque van vijfduizend euro. Enkele dagen later wijdde Giphart zijn column in *de Volkskrant* aan de VoorleesExpress omdat 'het tijd is voor goed nieuws en een hartverwarmend bericht om de dag mee door te kunnen'.

Het leesstimuleringsproject VoorleesExpress brengt jonge kinderen door middel van voorlezen intensief in aanraking met geschreven en gesproken Nederlands. De VoorleesExpress komt thuis bij gezinnen waar weinig of niet wordt voorgelezen. Ouders ervaren drempels om het voorlezen op te pakken door laaggeletterdheid en/of omdat zij niet bekend zijn met het voorleesritueel. Eén keer per week, gedurende twintig weken, komt er 's avonds een getrainde voorlezer van de VoorleesExpress langs met een tas vol (prenten)boeken van de bibliotheek. Tijdens het voorleesseizoen krijgen ouders handvatten aangereikt om het voorlezen zelf over te nemen.

De zussen Anne en Marieke Heinsbroek zijn de VoorleesExpress in 2006 gestart vanuit hun stichting SodaProducties, met tien gezinnen in de Utrechtse wijk Kanaleneiland. Dit jaar viert SodaProducties haar vijfjarig bestaan. 'We merkten dat veel mensen in de wijk een grote taalachterstand hadden en dat verschillende groepen langs elkaar heen leefden. Dit inspireerde ons tot het opzetten van de VoorleesExpress', aldus Marieke Heinsbroek. Sinds die tijd is het project sterk ontwikkeld en geprofessionaliseerd. Sinds 2007 zet Platform VoorleesExpress zich in voor de landelijke ontwikkeling en implementatie van het project. 'Op dit moment wordt de VoorleesExpress naast Utrecht uitgevoerd in Almere, Amsterdam, Breda, Delft, Den Haag, Deventer, Eindhoven, Hilversum, Rotterdam en Roosendaal. Daarnaast zijn er nog eens ruim twintig gemeenten die interesse hebben om de VoorleesExpress in de toekomst uit te voeren. Sinds de start van het project is er in ruim veertienhonderd gezinnen voorgelezen', licht Charlotte Leemans, projectleider Platform VoorleesExpress, toe.

Sociale cohesie

De VoorleesExpress richt zich op het in contact brengen van mensen met verschillende sociaal-culturele achtergronden. Een halfjaar lang ontmoeten voorlezer en gezin elkaar rondom het voorlezen. De VoorleesExpress wil op deze manier stadsgenoten met verschillende achtergronden structureel met elkaar in contact brengen. Veel van de VoorleesExpress-gezinnen leven in een isolement en de voorlezer slaat dan een brug naar de maatschappij. Uit het onderzoek van Gijsberts en Dagevos (2005) blijkt ook dat de allochtonen en autochtonen geen of weinig contact met elkaar onderhouden. En het gebrek aan (regelmatig) contact komt niet alleen voor tussen allochtonen en autochtonen. Ook grote opleidings- en inkomensverschillen vormen vaak drempels voor onderling contact en identificatie. Bewoners in kansarme en gemengde wijken hebben vooral contact met buurtbewoners met vergelijkbare sociale posities (Pinkster, 2008). Om de onderlinge beeldvorming te verbeteren en de sociale cohesie te vergroten is contact de oplos-

Foto: Josephine Krikke

sing, stelt de contacthypothese (Pettigrew, 1998). Door verschillende groepen met elkaar in contact te brengen, wordt de onderlinge kennis vergroot en worden de denkbeelden positief beïnvloed. Juist omdat bij de VoorleesExpress de ontmoetingen in het teken staan van iets praktisch (het voorlezen), is het contact laagdrempelig en levert het waardevolle ontmoetingen op.

Tweede taal

De meeste gezinnen die de VoorleesExpress bereikt, spreken Nederlands als tweede taal. In de loop van de tijd zijn er verschillende opvattingen geweest over hoe een tweede taal verworven wordt. Die opvattingen hebben elk vaak betrekking op een gedeelte van het taalverwervingproces. Ze sluiten elkaar daarom niet uit, maar kunnen elkaar aanvullen. Afgelopen dertig jaar verschoof de tendens van de taalleerder die de omgeving als het ware imiteert, via het taalgebruik van de leerder zelf, naar het proces van interactie tussen leerder en omgeving (Kuiken & Vermeer, 2005).

Vanaf de jaren negentig is de aandacht dus verschoven naar een benadering van taalverwerving waarbij ervan wordt uitgegaan dat het taalaanbod van en de interactie met moedertaalsprekers een grote rol spelen, met name de aard en mate van het taalaanbod van die omgeving. Deze theorie wordt aangeduid als de *interactionele benadering* (Kuiken & Vermeer, 2005). Het luisteren naar moedertaalsprekers is voor veel NT2-kinderen een belangrijke bron voor het leren van nieuwe woorden en de bewustwording van prosodische elementen in de Nederlandse taal. Daarnaast leren kinderen door frequent, samenhangend en zinvol taalaanbod, nieuwe woorden en zinsconstructies kennen. Daarbij is het van belang dat het aangeboden taalniveau net iets hoger ligt dan hetgeen het kind beheerst (N+1), zodat het kind wordt uitgedaagd in de taalontwikkeling.

In de ontwikkeling van de (tweede)taalverwerving is er dus een belangrijke rol weggelegd voor de omgeving. Maar ook voor de ontwikkeling van geletterdheid zijn de rol van de omgeving en de ervaringen in de voorschoolse periode cruciaal. Kinderen in de leeftijd van twee tot vijf jaar verwerven in hoog tempo allerlei linguïstische kennis die belangrijk is voor lezen en schrijven, zoals kennis van lettervormen, -namen en leesafspraken, maar ook mondelinge taal, woordenschat en kennis van de geschreven taal. Door kinderen te laten kennismaken met geschreven taal, kunnen ze een idee krijgen van de betekenis van lezen en schrijven voor henzelf (Loman, 2006). Wat ze precies leren over de geschreven taal is afhankelijk van de plaats die lezen en schrijven inneemt in de dagelijkse routines en rituelen en de interacties daarbij (Loman, 2006).

De VoorleesExpress introduceert het voorleesritueel juist in die gezinnen waar weinig of niet voorgelezen wordt. Daarnaast vergroot de VoorleesExpress de materiële voorzieningen in huis door het gezin bekend te maken met de bibliotheek en haar grote verscheidenheid aan boekjes. Het gezin krijgt een lidmaatschap van de bibliotheek om leesmateriaal mee naar huis te kunnen nemen.

Interactief voorlezen

Het voorlezen is een belangrijke activiteit om de taalomgeving in huis te verrijken – en zo de geletterdheid te bevorderen. Door het voorlezen komt het kind rechtstreeks in aanraking met de geschreven taal. Uit onderzoek van Duursma, Augustyn en Zuckerman (2008) blijkt dat voorlezen een positief effect heeft op de woordenschat, boekentaal, boekoriëntatie, fonemisch bewustzijn, cognitieve ontwikkeling, verhaalbegrip, letterkennis, leesplezier en mondelinge taal.

De methode die de VoorleesExpress hanteert, is het *interactief voorlezen*. Zij laat zich daarin adviseren door Sardes, een onafhankelijke landelijke organisatie op het terrein van onderwijs, welzijn en jeugdbeleid. Er wordt bij de VoorleesExpress interactief voorgelezen, omdat de taalvaardigheid van het kind zo op een leuke manier wordt gestimuleerd en verdiept. Deze methode sluit aan bij de *interactionele benadering*. Door het interactief voorlezen worden kinderen betrokken bij het voorlezen en krijgen ze een steeds actievere rol. Een manier om kinderen uit te dagen om meer taal te produceren, is bijvoorbeeld het stellen van gevarieerde vragen die veel taalproductie uitlokken.

'Door het interactief voorlezen worden kinderen ook aangezet tot nadenken en praten over datgene wat er in een verhaal gebeurt. Ze leren daardoor het verhaal beter te begrijpen en ze gaan als vanzelf de nieuwe woorden uit het verhaal actief gebruiken. Deze methodiek sluit goed aan bij de behoeften van minder taalvaardige kinderen', aldus Kees Broekhof, senior projectcoördinator bij Sardes. Broekhof is enthousiast over het project en staat achter de werkwijze. Als ambassadeur van de VoorleesExpress steunt hij het project en adviseert hij vanuit zijn vakgebied. 'De VoorleesExpress opent werelden voor kinderen en ouders.'

Vrijwilligers

Het vinden van voldoende vrijwilligers voor een project is niet altijd gemakkelijk. Toch is de VoorleesExpress

Kinderen in de leeftijd van twee tot vijf jaar verwerven in hoog tempo allerlei linguïstische kennis die belangrijk is voor lezen en schrijven

erin geslaagd honderden vrijwilligers te vinden die zich een voorleesseizoen of langer verbinden aan het project. In het voorjaar van 2011 zullen dit er, sinds de start van het project, ruim 2300 zijn. Deze vrijwilligers, voorlezers en coördinatoren, melden zich aan vanuit affiniteit met taal en (voor)lezen. Daarnaast hebben veel vrijwilligers behoefte 'iets' te betekenen in de maatschappij en zijn daarmee het cement in het contact tussen de maatschappij en het anderstalige of laaggeletterde gezin.

Voor de vrijwilligers is het een flinke uitdaging om de ouders, die niet-gealfabetiseerd, anders-gealfabetiseerd of laaggeletterd zijn én zelf geen leeservaring of leesplezier hebben, de juiste handvatten aan te bieden om de taalontwikkeling van hun kinderen te ondersteunen. De VoorleesExpress begeleidt deze vrijwilligers dan ook intensief. Zo volgen de vrijwilligers voorafgaand aan hun deelname een training Interactief Voorlezen en ontvangen zij een reader met uitgebreide achtergrondinformatie over (tweede)taalverwerving, leesontwikkeling en -stimulering. Daarnaast gaat een (vrijwillige) coördinator verschillende keren met de voorlezers mee naar hun gezin, organiseert hij/zij bijeenkomsten voor de voorlezers en onderhoudt hij/zij contact met hen.

Effectiviteitsonderzoek

De aanpak van de VoorleesExpress werkt. Dit blijkt uit de ervaringen van voorlezers en gezinnen. Maar ook uit het onderzoek naar de effectiviteit van de VoorleesExpress dat Platform VoorleesExpress heeft uitgevoerd. Hiermee werd inzichtelijk in hoeverre het project bijdraagt aan de taalvaardigheid van kinderen en het contact tussen stadsgenoten. Tijdens het Trefpunt VoorleesExpress op 4 juni 2010 werden de resultaten van het onderzoek gepresenteerd. Het eerste exemplaar van de bijbehorende publicatie werd uitgereikt aan Sharon Dijksma, de toenmalige staatssecretaris van Onderwijs, en Gerlien van Dalen, directeur Stichting Lezen. In deze publicatie, *De VoorleesExpress, Feiten & Cijfers*, – mogelijk gemaakt door Stichting Lezen – is te lezen over het onderzoek, de resultaten en de aanbevelingen. 'Uit het onderzoek komt naar voren dat door de VoorleesExpress kinderen beter gaan presteren op taalvaardigheid en dat de taalomgeving in huis wordt verrijkt. Ook blijkt dat de ouders en voorlezers enthousiast zijn over het contact met elkaar en dat ze het leerzaam vinden', aldus Charlotte Leemans. Op basis van de onderzoeksresultaten zijn aanbevelingen gedaan om het project verder te ontwikkelen en zo het effect en het bereik te vergroten. Op die manier is Platform VoorleesExpress constant bezig het project verder te verbeteren.

Kortom, de VoorleesExpress is meer dan het delen van enthousiasme voor (voor)lezen. De VoorleesExpress is een positieve en effectieve manier om de taalvaardigheid van kinderen te stimuleren. Door het project ervaren kinderen en hun ouders hoe leuk boeken en (voor)lezen kunnen zijn en wordt de taalomgeving in huis vergroot. Daarnaast bevordert het project het contact tussen stadsgenoten met verschillende sociaal-culturele achtergronden en versterkt het de sociale cohesie. ■

HET JURYRAPPORT

'De jury prijst de organisatie voor het grote effect dat is bereikt: in 400 gezinnen in 11 steden lezen Nederlandse vrijwilligers voor aan allochtone kinderen en sinds 2009 ook aan autochtone kinderen, en brengen ze zo in contact met boeken en verhalen. Een effect van het project is dat het boekenbezit in gezinnen wordt vergroot. De jury is onder de indruk van het grondige effectenonderzoek dat de organisatoren hebben verricht. Het project maakt uitstekend gebruik van vrijwilligers en bevordert de sociale cohesie in de stad. Het opzetten van een dergelijk project is geen sinecure en de jury prijst de organisatie voor hun lef, doorzettingsvermogen en culturele sensitiviteit. De kracht van taal voor de jonge leeftijdgroep is enorm; juist in de gevoelige leeftijd worden kinderen met het Nederlands, dat voor hen een vreemde taal is, in contact gebracht. Dit is een mooi, compleet en inspirerend project dat het verdient te blijven groeien.'

Olga Vrolijk is projectleider VoorleesExpress Breda en student aan de duale masteropleiding Nederlands als Tweede Taal aan de Universiteit van Amsterdam.

Wilt u meer weten over het project? Kijk op <www.voorleesexpress.nl>. Hier kunt u zich ook aanmelden voor de nieuwsbrief om op de hoogte te blijven van alle ontwikkelingen.

LITERATUUR

Duursma, E. van, Augustyn, M., & Zuckerman, B. (2008). Reading aloud to children: The evidence. *Archives of Disease in Childhood, 93*, 554–557.

Gijsberts, M., & Dagevos, J. (2005). *Uit elkaars buurt: De invloed van etnische concentratie op integratie en beeldvorming*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Kuiken, F., & Vermeer, A. (2005). *Nederlands als tweede taal in het basisonderwijs*. Utrecht/Zutphen: ThiemeMeulenhoff.

Loman, E. (2006). Leesplezier voor twee: Invloed van vroege taalstimulering op leren lezen. *Didaktief, 8*, 10–11.

Pettigrew, T. F. (1998). Intergroup contact: Theory, research and new perspectives. *Annual Review of Psychology, 49*, 65–85.

Pinkster, F. M. (2008). *De sociale betekenis van de buurt: Een onderzoek naar de relatie tussen het wonen in een arme wijk en sociale mobiliteit*. Amsterdam: Amsterdam University Press.

Algemene Ledenvergadering Levende Talen

Op zaterdag 2 april aanstaande zal de jaarlijkse Algemene Ledenvergadering van Levende Talen weer plaatsvinden. In de ochtend, van 10.00 tot 12.30 uur, vinden de vergaderingen per sectie plaats. 's Middags, van 13.30 tot 16.00 uur, is het algemene gedeelte.

Ieder lid van de vereniging is van harte uitgenodigd. In verband met de organisatie is het wel noodzakelijk dat u zich vooraf aanmeldt; dat kan via een bericht aan de secretaris van Levende Talen, Jos Canton, <secretaris@levendetalen.nl>. Vanaf uiterlijk 19 maart zullen op de site <www.levendetalen.nl> de agenda en de bijlagen beschikbaar zijn. De ALV vindt plaats in Regardz La Vie, Lange Viestraat 351 te Utrecht.

Boekenweek

De 76e Boekenweek vindt plaats van woensdag 16 tot en met zaterdag 26 maart 2011. Het motto is *Curriculum Vitae – Geschreven portretten*. Kader Abdolah schrijft het Boekenweekgeschenk. In de Boekenweek staat literaire (non-)fictie centraal. Elke Boekenweek heeft een thema. Boekwinkels en bibliotheken haken hierop in met het samenstellen van een assortiment en het organiseren van activiteiten rond het thema.

De Boekenweek biedt docenten een uitgelezen kans om een impuls aan hun literatuuronderwijs te geven. Zo is het bijvoorbeeld eenvoudig om alle leerlingen hetzelfde boek (het Boekenweekgeschenk) te laten lezen. Stichting CPNB en Stichting Lezen ontwikkelden bovendien samen het *Boekenweek Lespakket* voor docenten Nederlands in de bovenbouw havo/vwo. Voor meer informatie, zie <www.boekenweek.nl/school.html>.

IATEFL

Van 15 tot en met 19 april houdt de IATEFL (International Association of Teachers of English as a Foreign Language) weer haar jaarlijkse internationale conferentie. Dit keer vindt de conferentie plaats in Brighton, waar in vijf dagen meer dan driehonderd presentaties en workshops gehouden worden. Ook is er weer een onderwijsbeurs, waar meer dan zeventig standhouders de allernieuwste uitgaves en producten op ELT-gebied presenteren.

Elke dag begint met een plenaire lezing, waarna de meer dan vijftienhonderd deelnemers hun eigen programma kunnen volgen door te kiezen uit de vele parallelle sessies. Dit jaar zijn de plenaire sprekers: Thomas Farrell, Peter Grundy, Brian Patten, Sue Palmer en Catherine Walter. Voor meer informatie, zie <www.iatefl.org>.

16 – 26 maart 2011, Boekenweek, <www.boekenweek.nl>

17 maart 2011, Dag van de Literatuur, Rotterdam, <www.dagvandeliteratuur.nl>

25 maart 2011, Nationaal Congres Engels, Ede, <www.nationaalcongresengels.nl>

26 maart 2011, Studiedag Vereniging Docenten Spaans Nederland, Hilversum, <www.vdsn.nl>

1 april 2011, Werkconferentie lerarenopleiders mvt, Utrecht, <http://tiny.cc/ltm-lerarenopleiders>

2 april 2011, Algemene Ledenvergadering Levende Talen, Utrecht, <www.levendetalen.nl>

15 – 19 april 2011, IATEFL Annual Conference and Exhibition, Brighton, <www.iatefl.org>

27 mei 2011, Honderdjarig bestaan Levende Talen, Amsterdam, <www.levendetalen.nl>

Le Petit Nicolas

Vanaf donderdag 10 maart om 10.30 uur (Nederland 2) start NTR: Schooltv met *Le Petit Nicolas*, een nieuwe vierdelige serie Frans voor leerlingen in de derde klas van het voortgezet onderwijs. Aan de hand van programma's in authentiek Frans ontwikkelen de leerlingen hun taalvaardigheid. Aan de orde komen onder meer: vocabulaire, grammatica, signaalwoorden, kijk- en luistervaardigheid en spreekvaardigheid. De opdrachten zijn gekoppeld aan het Europees Referentiekader. Het project is goed bruikbaar als een didactisch vervolg op de in 2010 uitgezonden serie *Cédric*.

De kleine Nicolas is de held uit de klassieke Franse cartoon. In deze nieuwe tv-serie maakt de kijker in geanimeerde vorm opnieuw kennis met een achttal verhalen over Nicolas. Elke keer beleeft hij samen met zijn vrienden nieuwe avonturen. De ouders, de lerares, de surveillant en de directeur op school hebben heel wat met de jongens te stellen. Voor meer informatie over de serie, zie <www.schooltv.nl/lepetitnicolas_docent>.